

International Conference in Open and Distance Learning

Vol 12, No 5 (2023)

ICODL2023

Πρακτικά του 12^{ου} Συνεδρίου

για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση
Η εξ αποστάσεως και συμβατική εκπαίδευση στην ψηφιακή εποχή

Αθήνα, 24 έως 26 Νοεμβρίου 2023

Τόμος 5

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αντώνης Λιοναράκης

Ευαγγελία Μανούσου

ISBN 978-618-5335-23-6
ISBN SET 978-618-82258-5-5

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών,
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Ελληνικό Δίκτυο
Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης

The role of learning activities in supporting modern learning distance sessions

ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΜΟΥΛΑ, *Stefanos Armakolas*, ΙΩΣΗΦ ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ

doi: [10.12681/icodl.5635](https://doi.org/10.12681/icodl.5635)

Copyright © 2024, ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΜΟΥΛΑ, ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΑΡΜΑΚΟΛΑΣ, ΙΩΣΗΦ ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Ο ρόλος των Μαθησιακών Δραστηριοτήτων στην υποστήριξη σύγχρονων εξ αποστάσεως συνεδριών επιμόρφωσης.

The role of learning activities in supporting modern learning distance sessions

Ελισσάβητ Μουλά
Εκπαιδευτικός, Msc,
Εκπαιδύτρια Ενηλίκων
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
elissa_moula@hotmail.com

Στέφανος Αρμακόλας
ΕΔΙΠ-PhD
Πανεπιστήμιο Πατρών
stefarmak@upatras.gr

Ιωσήφ Φραγκούλης
Καθηγητής
Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής
και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης
sfaka@otenet.gr

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας έρευνας αποτελεί η διερεύνηση των μαθησιακών δραστηριοτήτων, ο τρόπος με τον οποίο μπορούν να βοηθήσουν τις σύγχρονες εξ αποστάσεως συνεδρίες καθώς και η ανάπτυξη ή μη ανάπτυξη κινήτρων από τη χρήση τους. Η έρευνα βασίστηκε σε ένα σύγχρονο εξ αποστάσεως πρόγραμμα επιμόρφωσης με θέμα: «Επιμορφωτικό Σεμινάριο Στελεχών Νεότητας και Κατηχητών» που διοργανώθηκε από την Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος. Για τη συλλογή των δεδομένων και την επίτευξη των στόχων της έρευνας επιλέχθηκε η ποσοτική μέθοδος. Ως εργαλείο χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο. Η διανομή των ερωτηματολογίων έγινε ηλεκτρονικά μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Το δείγμα της ποσοτικής έρευνας αποτέλεσαν εκατόν σαράντα εννέα (149) συμμετέχοντες - κατηχητές του σεμιναρίου. Οι μαθησιακές δραστηριότητες ήταν οργανωμένες σε ομάδες και υπό -ομάδες και η δυσκολία τους κλιμακωνόταν από το εύκολο προς το πιο δύσκολο. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι μαθησιακές δραστηριότητες είναι πολύ σημαντικές στις σύγχρονες εξ αποστάσεως συνεδρίες επιμόρφωσης και ότι οι σύγχρονες εξ αποστάσεως συνεδρίες επιμόρφωσης μπορούν να βελτιώσουν τη μετάδοση των γνώσεων από τη χρήση τους. Επιπλέον, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η χρήση μαθησιακών δραστηριοτήτων μπορεί να δημιουργήσει πολλά και διαφορετικά κίνητρα στους συμμετέχοντες της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Τέλος, αναφέρονται βελτιώσεις και προτάσεις

μαθησιακών δραστηριοτήτων με σκοπό να γίνουν αποτελεσματικότερες οι σύγχρονες εξ αποστάσεως συνεδρίες.

Λέξεις – Κλειδιά

Μαθησιακές Δραστηριότητες, Εξ αποστάσεως Επιμόρφωση, Σύγχρονες Εξ αποστάσεως Συνεδρίες

Abstract

The aim of this dissertation is firstly to explore learning activities and how they can help in modern distance learning sessions and the motivations that are created by their use, and secondly in which modern learning sessions can be made more effective distance sessions using learning activities.

For the data collection, a modern distance learning program was studied on the topic : “ Seminar training for Youth Executives and Catechists” organized by the Holy Metropolis of Dimitriados. The quantitative method was chosen as the most appropriate method for data collection and achieving the objectives of the research. Initially, a questionnaire was crated with both closed and open-ended questions. The questionnaire were distributed electronically via e-mail. The sample of the quantitative research consisted of one hundred and forty-nine (149) participants-catechists who participated in the specific seminar.

The results of the research showed that learning activities are very important in modern distance learning sessions and that modern distance learning sessions can be improved by using them.

In addition, the results showed that the use of learning activities can lead to many different motivations for participants in distance education. Finally, improvements and suggestions for learning activities were mentioned in order to make modern distance learning sessions more effective.

Keywords

Learning Activities, Distance Training, Contemporary Distance Session

Εισαγωγή

Στη σημερινή εποχή η ανάγκη επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών αποτελεί επιτακτική ώστε να είναι κατάλληλα καταρτισμένοι στις σύγχρονες παιδαγωγικές μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας αλλά και να κατέχουν τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες οι οποίες θα τους κάνουν ανταγωνιστικούς στην αναζήτηση εργασίας τόσο στο ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα. (Χάδου, 2017). Η αναγκαιότητα της επιμόρφωσης γίνεται ιδιαίτερα αντιληπτή μεταξύ της αποφοίτησης από το πανεπιστήμιο και της εύρεσης εργασίας. Υπάρχει επομένως ένας περιορισμός στις γνώσεις τους. Αυτές που τους προσέφερε το πανεπιστήμιο και αυτές που απαιτεί η σύγχρονη εκπαιδευτική και κοινωνική πραγματικότητα. Η εξέλιξη όμως της κοινωνίας απαιτεί ταυτόχρονη εξέλιξη και στον εκπαιδευτικό κόσμο. Ακόμη όμως και αν υπάρχει η επιθυμία για επιμόρφωση, οι εκπαιδευτικοί έρχονται αντιμέτωποι με πολλά προβλήματα που τους δυσκολεύουν στην επιμόρφωση τους όπως η έλλειψη χρόνου λόγω επαγγελματικών και οικογενειακών υποχρεώσεων, ο μη συγκεκριμένος τόπος εργασίας λόγω των μη μόνιμων διορισμών κ.α. Επομένως, η περίοδος που διανύουμε είναι γεμάτη προκλήσεις για τους εκπαιδευτικούς οι οποίοι έχουν να αντιμετωπίσουν μεγάλα στοιχεία στο πεδίο της επιμόρφωσης όπως αλλαγές στις εκπαιδευτικές πρακτικές, εξοικείωση με τις νέες μεθόδους διδασκαλίας που συνδυάζουν τη χρήση νέων τεχνολογιών (Αναστασιάδης & Κωτσίδης, 2015). Η ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση μπορεί να συμβάλει στην επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών μέσω επιμορφωτικών προγραμμάτων που υλοποιούνται με σύγχρονες και ασύγχρονες συνεδρίες. (Λιοναράκης, 2006; Αρμακόλας, Ιωακειμίδου, Φραγκούλης, 2023). Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να παρέχουν ηλεκτρονικά το διδακτικό εκπαιδευτικό υλικό και οι εκπαιδευόμενοι μπορούν είτε να το λάβουν από το χώρο τους διαμορφώνοντας τη μελέτη τους ανάλογα με το χρόνο τους, είτε συμμετέχοντας σε μια εικονική αίθουσα διδασκαλίας (Θωμάδης, 2017). Με αυτή την καινοτομία που προσφέρει η εξ αποστάσεως εκπαίδευση επιλύεται σε σημαντικό βαθμό το πρόβλημα που αντιμετώπιζαν οι εκπαιδευτικοί όλων των ειδικοτήτων, όλων των βαθμίδων και τύπων εκπαίδευσης σχετικά με την επιμόρφωση τους. Η επιμόρφωση των καθηγητών και των στελεχών νεότητας της Ορθοδόξου Εκκλησίας είναι θέμα το

οποίο ρυθμίζει η εκάστοτε μητρόπολη μέσω των ενοριών της. Μέχρι και σήμερα οι επιμορφωτικές συναντήσεις γίνονταν δια ζώσης. Η πανδημία του Covid-19 άλλαξε τα δεδομένα και για πρώτη φορά στον Ελλαδικό χώρο οι επιμορφωτικές συναντήσεις γίνονται εξ αποστάσεως δια μέσου της σύγχρονης εκπαίδευσης (Hodges et al, 2020). Επειδή όπως προαναφέρθηκε είναι η πρώτη φορά που ένα πρόγραμμα επιμόρφωσης στελεχών νεότητας και κατηχητών υλοποιείται εξ αποστάσεως, δημιουργήθηκε η ανάγκη μελέτης του με σκοπό την βελτίωση του και γιατί όχι την εδραίωση του σε κάποιες περιοχές ανά την Ελλάδα.

Σκοπός της παρούσας έρευνας αποτελεί η μελέτη των σύγχρονων εξ αποστάσεων συνεδριών και η βελτίωση τους με τη χρήση μαθησιακών δραστηριοτήτων. Οι στόχοι που θέτει η παρούσα έρευνα είναι να μελετηθούν οι δραστηριότητες ως προς την αποτελεσματικότητά τους και να ερευνηθεί πως ένα σύγχρονο εξ αποστάσεως πρόγραμμα επιμόρφωσης είναι αποτελεσματικό καθώς επίσης και η αξιολόγηση του. Σε αυτό το σημείο απαραίτητη κρίνεται η αποσαφήνιση κάποιων βασικών όρων.

Ως μαθησιακή δραστηριότητα ορίζεται η αλληλεπίδραση ενός ατόμου μέσω διάφορων εργαλείων για την επίτευξη ενός μαθησιακού στόχου. Οι μαθησιακές δραστηριότητες είναι οργανωμένες με τη δυσκολία τους να κλιμακώνεται από το εύκολο προς το δύσκολο και έχουν ως στόχο να οδηγήσουν τον εκπαιδευόμενο στην κατάκτηση της γνώσης. Χρησιμοποιούνται στη δια ζώσης αλλά και στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση (Armakolas, Karfaki, Gomatos, 2021) . Με τον όρο εξ αποστάσεως εκπαίδευση περιγράφεται η διαδικασία κατά την οποία ο διδασκόμενος βρίσκεται σε φυσική απόσταση από τον διδάσκοντα. Σύμφωνα με τον Λιοναράκη (2006), η εξ αποστάσεως εκπαίδευση διδάσκει και ενεργοποιεί τον εκπαιδευόμενο πως να μαθαίνει μόνος του και να λειτουργεί αυτόνομα προς μια ενεργητική πορεία γνώσης.

Επίγουσα «εξ αποστάσεως εκπαίδευση»

Κάθε χώρα ανά τον κόσμο διαθέτει τα δικά της μοντέλα διδασκαλίας τα οποία βασίζονται στις δικές τις ανάγκες και τα οποία προκύπτουν από τις πολιτικές, κοινωνικές και εκπαιδευτικές εξελίξεις. Αυτά τα εκπαιδευτικά προγράμματα έχουν

σχεδιαστεί λεπτομερώς ως συνάρτηση διαφόρων παραμέτρων λαμβάνοντας υπόψη την ομάδα-στόχο, τις υφιστάμενες δυνατότητες και ανάγκες της εκπαίδευσης αλλά και τους σχετικούς περιορισμούς (Lionarakis, 2008). Στη χώρα μας, η εκπαίδευση των μαθητών σε όλες τις βαθμίδες και τύπους εκπαίδευσης γίνεται κυρίως διαζώσης με φυσική παρουσία των μαθητών σε αίθουσες διδασκαλίας. Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση τα τελευταία χρόνια έχει ενταχθεί η εξ αποστάσεως εκπαίδευση κυρίως στην υλοποίηση τόσο μεταπτυχιακών προγραμμάτων όσο και προγραμμάτων αρχικής και συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης. Εκτός από το μοντέλο της εξ Αποστάσεως εκπαίδευσης σύμφωνα με τους Hodges et al (2020), υπάρχει και ένα άλλο μοντέλο εκπαίδευσης αυτό της επείγουσας «εξ αποστάσεως εκπαίδευσης». Αυτό το μοντέλο διδασκαλίας αναπτύχθηκε με στόχο τη διαχείριση μιας αιφνιδιαστικής κρίσης της οποίας η διάρκεια δεν μπορεί να προσδιοριστεί χρονικά και η οποία απαγορεύει την διαζώσης διδασκαλία. Οι μαθητές δεν γίνεται να προσέρχονται στους χώρους διδασκαλίας και επειδή κανείς δεν γνωρίζει πότε θα αρθεί αυτή η απαγόρευση υπάρχει η ανάγκη κατ' επείγουσας εξ αποστάσεως διδασκαλίας (Golden, 2020). Σε αυτές τις περιόδους ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός ο οποίος απαιτείται σχεδιάζεται ταχύτατα και αξιοποιούνται όλες οι υφιστάμενες δυνατότητες (Armakolas, Panagiotakopoulos, Karatrantou, 2021). Σύμφωνα με τους Hodges et al. (2020), σε αυτή την επείγουσα εξ αποστάσεως διδασκαλία η μάθηση μπορεί να γίνει από κινητό, από τηλεόραση, από ραδιόφωνο και φυσικά από τάμπλετ και υπολογιστή. Οι πλατφόρμες οι οποίες χρησιμοποιούνται συνήθως είναι μικτής μάθησης με σύγχρονες και ασύγχρονες συνεδρίες διδασκαλίας. Τέτοιες πλατφόρμες είναι το Zoom, το Webex, το Skype, το Skype for Business κ.α. Λόγω της Covid-19 το μοντέλο της επείγουσας εξ αποστάσεως διδασκαλίας χρησιμοποιήθηκε σε όλες τις βαθμίδες και τύπους εκπαίδευσης τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Επιμορφωτικό Σεμινάριο Στελεχών Νεότητας και Κατηχητών της Ιεράς Μητρόπολης Δημητριάδος και Αλμυρού 2020-2021

Τα κατηχητικά σχολεία δημιουργήθηκαν στην Ελλάδα το 1870. Ήταν μια προσπάθεια η οποία ολοκληρώθηκε και δομήθηκε σωστά στο τέλος του 1950 και

στις αρχές του 1960. Στην αρχή τα κατηχητικά σχολεία γίνονταν από ιερείς οι οποίοι ήταν εκπαιδευμένοι μέσω παρακολούθησης σχετικών επιμορφωτικών προγραμμάτων. επιμορφώσεων. Όπως αναφέρεται στο νόμο 590/1977, ο οποίος ψηφίστηκε το 1977 στην Ελληνική Βουλή με τίτλο: «Περί Εκκλησιαστικής Εκπαιδύσεως», διαβάζουμε ότι : *«Η Εκκλησία της Ελλάδος προς ειδικήν κατάρτισιν και εκπαίδευσιν των κληρικών και των υποψήφιων κληρικών δύναται να ιδρύει ειδικάς επιμορφωτικές σχολάς και φροντιστήρια. Τα της ιδρύσεως, οργανώσεως και λειτουργίας και του προσωπικού δι αυτών καθορίζονται δια αποφάσεως της Δ.Ι.Σ. , δημοσιευμένων δια της εφημερίδας της Κυβερνήσεως. Τα της Εκκλησιαστικής εκπαίδευσης διέπονται υπό των κείμενων διατάξεων»* (Χριστινάκης , 1996). Τη δεκαετία του 1980 ξεκίνησαν τα κατηχητικά σχολεία να χωρίζονται σε αγόρια και κορίτσια και δημιουργήθηκε η ανάγκη για εκπαιδευτριες γένος θηλυκού. Οι κατηχητές μπορεί να είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης οι οποίοι απαραίτητα πρέπει να παρακολουθήσουν επιμορφωτικά σεμινάρια τα οποία υλοποιούνται με απόφαση της Ιεράς Συνόδου. Τα σεμινάρια αυτά από το 1960 είναι διετή. Μετά την επιτυχή ολοκλήρωση του α και β κύκλου σπουδών ο υποψήφιος κατηχητής με συστατική επιστολή είτε από τον πνευματικό του είτε από τον εφημέριο της ενορίας του μπορεί να λάβει την βεβαίωση σπουδών και εν συνεχεία να γραφτεί στο μητρώο κατηχητών της εκάστοτε Μητρόπολης. Τα επιμορφωτικά σεμινάρια στελεχών νεότητας και κατηχητών έχουν γίνει θεσμός εδώ και πολλά χρόνια. Είναι ετήσια, με ενδιάμεσα διαλλείματα την περίοδο των Χριστουγέννων, του Πάσχα και του Καλοκαιριού όπου είναι συνήθως και η τελετή λήξης του. Κάθε χρόνο, μελετώνται διαφορετικά θέματα θεολογικού αλλά και παιδαγωγικού περιεχομένου, ώστε οι κατηχητές να είναι άρτια καταρτισμένοι για τους κατηχούμενους τους. Μέχρι και σήμερα στην Ελλάδα όλα τα επιμορφωτικά σεμινάρια όπως και τα κατηχητικά σχολεία γίνονταν δια ζώσης στις ενορίες ή στα πνευματικά κέντρα των ενοριών. Η πανδημία του Covid-19 όμως οδήγησε και την επιμόρφωση των κατηχητικών σχολείων αλλά και των κατηχητών στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Στην παρούσα έρευνα μελετήθηκε το Επιμορφωτικό Σεμινάριο Στελεχών Νεότητας και Κατηχητών της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος και Αλμυρού 2020-2021. Οι

συναντήσεις ήταν προγραμματισμένες κάθε Τετάρτη 19:30 – 21:00 στο Πνευματικό Κέντρο του Ιερού Ναού Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης Βόλου. Λόγω της πανδημίας του Covid-19, οι συναντήσεις γίνονταν διαδικτυακά την ίδια ημέρα και ώρα μέσω skype. Το γενικό θέμα του σεμιναρίου ήταν: «Κανόνες Δεσποτικών και Θεομητορικών εορτών».

Σκοπός και Ερευνητικά Ερωτήματα

Η παρούσα έρευνα έχει ως σκοπό να μελετήσει αν και κατά πόσο μπορούν οι μαθησιακές δραστηριότητες να βοηθήσουν στη μετάδοση γνώσεων, στην ανάπτυξη κινήτρων, και πως μπορούν να βελτιωθούν ώστε να είναι πιο αποτελεσματικές οι εξ αποστάσεως συνεδρίες. Για τις ανάγκες της έρευνας διατυπώθηκαν τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

- 1) Πώς οι μαθησιακές δραστηριότητες μπορούν να βοηθήσουν στη μετάδοση της γνώσης στις σύγχρονες εξ αποστάσεως συνεδρίες;
- 2) Τί είδους κίνητρα αναπτύσσονται με τη χρήση μαθησιακών δραστηριοτήτων στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση;
- 3) Πώς μπορούν να βοηθήσουν οι μαθησιακές δραστηριότητες ώστε να γίνει αποτελεσματικότερη η μετάδοση της γνώσης στις σύγχρονες εξ αποστάσεως συνεδρίες;

Η Έρευνα

Η προσέγγιση της παρούσας έρευνας είναι ποσοτική. Στην αρχή χρησιμοποιήθηκε η δειγματοληπτική μέθοδος συλλογής δεδομένων μέσω ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου το οποίο διανεμήθηκε στους κατηχητές μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο είναι ένα δημοφιλές εργαλείο συλλογής δεδομένων δειγματοληπτικής διαδικασίας λόγω της εξέλιξης της τεχνολογίας και της μεγάλης χρήσης του διαδικτύου, εξασφαλίζοντας τη συγκέντρωση των δεδομένων με εύκολο και γρήγορο τρόπο (Creswell, 2011). Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η βολική δειγματοληψία η οποία έγινε με βάση την προθυμία των συμμετεχόντων οι οποίοι συμμετείχαν στο εξ

αποστάσεως σεμινάριο επιμόρφωσης στελεχών νεότητας και καθηγητών. Το ερωτηματολόγιο αποτελούνταν από δύο μέρη. Το πρώτο μέρος περιλάμβανε τα δημογραφικά στοιχεία των εκπαιδευομένων (φύλο, βαθμίδα εκπαίδευσης, ειδικότητα) μέσω διχοτομικών ερωτήσεων και ερωτήσεων πολλαπλών επιλογών. Το δεύτερο μέρος αποτελούνταν από ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου. Χρησιμοποιήθηκε η πεντάβαθμη κλίμακα Likert καθώς οι κλίμακες Likert χρησιμοποιούνται ευρέως για τη διερεύνηση συμφωνίας των συμμετεχόντων σε μια άποψη (Creswell, 2011). Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε έλεγχος του εργαλείου ως προς την αξιοπιστία και την εγκυρότητά του και μετά έγινε η ηλεκτρονική διανομή του. Τα ηλεκτρονικά ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν ανώνυμα λόγω της πολιτικής προστασίας προσωπικών δεδομένων και απαντήθηκαν εθελοντικά.

Το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε μέσα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας. Βασίστηκε στα δεδομένα των ερευνών των Παπαδημητρίου, Λιοναράκης, Παπαδάκης, & Καμέας (2011) και Παπαδάκης, Παρασκευάς, & Τζιφόπουλος (2014). Ως εργαλείο στατιστικής ανάλυσης δεδομένων των ηλεκτρονικών ερωτηματολογίων χρησιμοποιήθηκε το SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences Statistics desktop 22.0 for Windows and Macintosh* (www.spss.com)). Οι ερωτήσεις του ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου ήταν σαφείς, συγκεκριμένες και σύντομες με ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών μη καθορισμένου χρόνου, εξασφαλίζοντας έτσι και την αξιοπιστία του εργαλείου ανάλυσης δεδομένων. Σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1993), ο ελεύθερος χρόνος και χώρος απάντησης ενός ερωτηματολογίου περιορίζει περιστασιακούς παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τη σταθερότητα των μετρήσεων.

Τα ηθικά ζητήματα και οι κανόνες δεοντολογίας τηρήθηκαν στο έπακρον εφόσον εξασφαλίστηκε ο σεβασμός στην ιδιωτικότητα των ανθρώπων όπως επίσης και η επιθυμία κάποιων να μην επιθυμούν να συμμετέχουν στην έρευνα. Το ερωτηματολόγιο ήταν σύντομο και περιελάμβανε εύκολες ερωτήσεις, η απάντηση των οποίων δεν δημιουργούσε συναισθηματικό φόρτο στους συμμετέχοντες.

Τα εργαλεία συλλογής

◆ Εργαλείο συλλογής ποσοτικών δεδομένων

Η έρευνα ξεκίνησε με την παρακολούθηση του επιμορφωτικού σεμιναρίου Στελεχών Νεότητας και Κατηχητών το οποίο πραγματοποιήθηκε εξ αποστάσεως με τη μέθοδο της σύγχρονης εκπαίδευσης. Στη συνέχεια και λίγο πριν το τέλος του επιμορφωτικού σεμιναρίου σχεδιάστηκε το ερωτηματολόγιο το οποίο βασίστηκε στην βιβλιογραφική ανασκόπηση με κάποιες διαφοροποιήσεις ώστε να επιτευχθεί ο σκοπός της έρευνας. Το ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε δυο μέρη. Το πρώτο μέρος αφορούσε δημογραφικά στοιχεία και το δεύτερο μέρος αποτελούνταν από 14 ερωτήσεις κλειστού τύπου και 4 ανοικτού τύπου. Οι ερωτήσεις ήταν πολλαπλής επιλογής και κλίμακας Likert. Όταν ολοκληρώθηκε ο σχεδιασμός έγινε η διανομή του σε ένα μικρό πληθυσμό συμμετεχόντων του σεμιναρίου πιλοτικά ώστε να δούμε τη διάρκεια που χρειάζονται οι συμμετέχοντες για τη συμπλήρωσή του και κάποιες τυχόν ασάφειες ή κάποιες δυσνόητες ερωτήσεις. Όταν ολοκληρώθηκε και η πιλοτική διανομή του ερωτηματολογίου, ξεκίνησε ο τελικός σχεδιασμός και η ψηφιακή μεταφορά του στην πλατφόρμα Google Forms. Η διανομή του ερωτηματολογίου στους συμμετέχοντες έγινε διαδικτυακά μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Στην αρχή του ερωτηματολογίου δημιουργήθηκε ένα εισαγωγικό σημείωμα με τις απαραίτητες πληροφορίες που χρειάζονται οι συμμετέχοντες πριν τη συμπλήρωσή του. Η συλλογή των δεδομένων έγινε ανώνυμα και τα δεδομένα χρησιμοποιήθηκαν μόνο για την παρούσα έρευνα.

Αξιοπιστία και Εγκυρότητα του Εργαλείου

Στην παρούσα έρευνα για να ελεγχθεί η αξιοπιστία του εργαλείου, ακολουθήθηκε η μέθοδος αξιοπιστίας με βάση την εσωτερική συνέπεια. Όπως μας πληροφορεί ο Creswell (2011), όταν κάποιος συμπληρώνει τα ερωτήματα στην αρχή με έναν συγκεκριμένο τρόπο, τότε θα απαντήσει σε όλα τα παρακάτω ερωτήματα με τον ίδιο τρόπο. Σύμφωνα πάλι με τον Creswell (2011), η αξιοπιστία των δεδομένων είναι δυνατό να επηρεαστεί από πάρα πολλούς παράγοντες όπως ασάφεια στις ερωτήσεις ή κούραση των συμμετεχόντων. Ο έλεγχος της εσωτερικής συνέπειας της

μελέτης μας έγινε με την μέτρηση του Cronbach alpha. Σύμφωνα με τον Δαφέρμο (2011), όταν οι τιμές του δείκτη Cronbach alpha είναι μεγαλύτερες του 0,7 τότε το εργαλείο θεωρείται αξιόπιστο. Η συνολική τιμή του Cronbach alpha στο ερωτηματολόγιο της παρούσας εργασίας είναι 0,890. Πιο αναλυτικά στην πρώτη ενότητα, «Στάσεις για την Αξιοποίηση των μαθησιακών δραστηριοτήτων στην εξΑΕ» ο Cronbach alpha ήταν 0.860. Στη δεύτερη ενότητα, «Ικανοποίηση από τις μαθησιακές δραστηριότητες στις σύγχρονες εξ αποστάσεως συνεδρίες» ο Cronbach alpha ήταν 0,798. Τέλος στην τρίτη ενότητα, «Προτάσεις βελτιώσεων και αλλαγών» ο Cronbach alpha ήταν 0,710.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε μέσα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας. Για να ελεγχθεί η εγκυρότητα του εργαλείου έγινε πιλοτική έρευνα σε δείγμα πέντε (5) ατόμων ώστε να εξασφαλιστεί η εγκυρότητα και η αξιοπιστία του ερωτηματολογίου.

Αποτελέσματα

Από τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψε πως το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων έχει πολύ καλή (26%) ή καλή (50%) σχέση με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή, στοιχείο το οποίο βοηθάει στα αποτελέσματα της έρευνας γιατί ο ηλεκτρονικός υπολογιστής είναι το βασικό εργαλείο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Ωστόσο οι άνδρες φαίνεται να έχουν μικρότερη ικανότητα στη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Οι γυναίκες έχουν επίσης μεγαλύτερο ποσοστό παρακολούθησης εξ αποστάσεως σεμιναρίων επιμόρφωσης. Με βάση τις απαντήσεις ένα πολύ μικρό δείγμα ανδρών 7% έχει παρακολουθήσει εξ αποστάσεως σεμινάριο στο παρελθόν. Όσον αφορά τις μαθησιακές δραστηριότητες πρέπει να τονιστεί ότι το 51,3% των ερωτηθέντων συμφωνεί απόλυτα και το 48,7% συμφωνεί ότι οι μαθησιακές δραστηριότητες είναι πολύ σημαντικές στις σύγχρονες εξ αποστάσεως συνεδρίες επιμόρφωσης. Υπάρχει ένα ποσοστό 9,3%, το οποίο ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί.

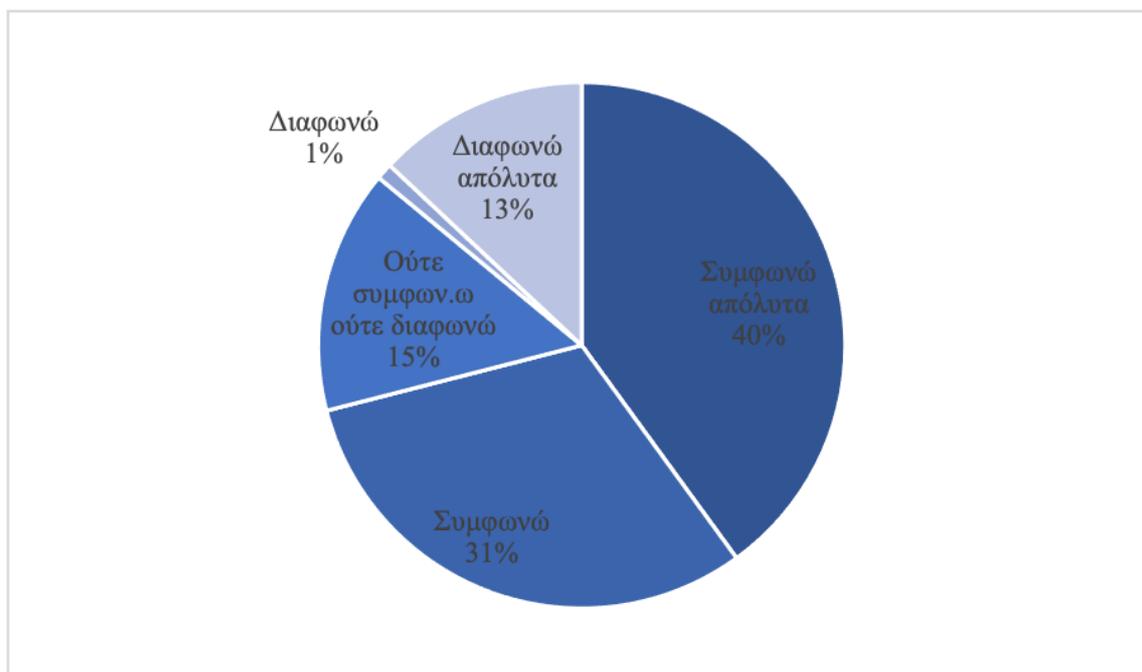
Πίνακας 1: Σημαντικότητα των Μαθησιακών Δραστηριοτήτων στις σύγχρονες εξ αποστάσεως συνεδρίες

	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
Συμφωνώ απόλυτα	77	51,3%
Συμφωνώ	58	48,7%
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	14	9,3%
Διαφωνώ	-	-
Διαφωνώ απόλυτα	-	-
Σύνολο	149	100,0%

Η σημαντικότητα των μαθησιακών δραστηριοτήτων στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, φαίνεται και από την ερώτηση που αφορά την επίτευξη των στόχων των συμμετεχόντων της έρευνας. Το 53,8% συμφώνησε ότι οι μαθησιακές δραστηριότητες βοήθησαν στην επίτευξη των στόχων του, ενώ το 25,5% συμφώνησε απόλυτα. Αξίζει να αναφερθεί ότι οι μαθησιακές δραστηριότητες που έχουν συναντήσει οι συμμετέχοντες περισσότερο στα επιμορφωτικά προγράμματα είναι οι δραστηριότητες της επικοινωνίας, της αφομοίωσης, της αναζήτησης και διαχείρισης της πληροφορίας καθώς και της αξιολόγησης. Ακολουθούν οι δραστηριότητες της παραγωγής, οι βιωματικές και οι διαδραστικές.

Αναφορικά με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα «*Πώς οι μαθησιακές δραστηριότητες μπορούν να βοηθήσουν στη μετάδοση των γνώσεων στις σύγχρονες εξ αποστάσεως συνεδρίες;*», σύμφωνα με τους συμμετέχοντες της έρευνας οι μαθησιακές δραστηριότητες μπορούν να βοηθήσουν με αρκετούς τρόπους τις σύγχρονες εξ αποστάσεως συνεδρίες επιμόρφωσης. Πρώτα από όλα το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων της έρευνας 40% και 31% (συμφωνώ απόλυτα/συμφωνώ), πιστεύει ότι ο συνδυασμός των μαθησιακών δραστηριοτήτων και απλής παρουσίασης του εκπαιδευτικού υλικού είναι ιδανικός για τις σύγχρονες εξ αποστάσεως συνεδρίες. Ωστόσο η εναλλαγή των μαθησιακών δραστηριοτήτων δημιουργεί ένα αίσθημα προσμονής για την επόμενη κάτι που κρατάει τους επιμορφούμενους

προσηλωμένους στο μάθημα. Είναι σε μια διαρκή ετοιμότητα για την επόμενη μαθησιακή δραστηριότητα η οποία θα τους οδηγήσει σε νέα γνώση. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα, ανέφεραν ως πιο σημαντικές μαθησιακές δραστηριότητες τις δραστηριότητες της επικοινωνίας (86,6%), της αναζήτησης και διαχείρισης της πληροφορίας (77,2%), της παραγωγής – δημιουργίας (70,5%), της αφομοίωσης (69,1%), τις διαδραστικές (65,8%), της αξιολόγησης (62,4%) και τέλος τις βιωματικές (58,4%). Πολύ σημαντικό εύρημα το οποίο θα αναλυθεί παρακάτω είναι ότι το 69,8% των ερωτηθέντων του δείγματος (n=104) και το 100% (n=3) των συνεντευξιζόμενων, συμφωνεί και συμφωνεί απόλυτα ότι οι μαθησιακές δραστηριότητες δημιουργούν κίνητρα στους επιμορφούμενους.

Εικόνα 1: Συνδυασμός Μαθησιακών δραστηριοτήτων και παρουσίασης εκπαιδευτικού υλικού

Αναφορικά με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα: «Τί είδους κίνητρα αναπτύσσονται με τη χρήση μαθησιακών δραστηριοτήτων στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση;», όπως έχει ήδη αναφερθεί, το 69,8% των απαντήσεων του δείγματος και το 100% των απαντήσεων των συνεντεύξεων πιστεύει ότι με τη χρήση μαθησιακών δραστηριοτήτων στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση δημιουργούνται κίνητρα στους εκπαιδευόμενους. Η ερώτηση ήταν ανοικτού τύπου οι ερωτηθέντες απάντησαν ότι

δημιουργούνται κίνητρα αναζήτησης, διερεύνησης, προσωπικής εξέλιξης, κίνητρα αλληλεπίδρασης, ανταλλαγής απόψεων μελέτης, κίνητρα αυτό-βελτίωσης, κίνητρα αναζήτησης νέων μορφών μάθησης στην εξΑε, κίνητρα γνωριμίας με την εξΑε και την συνεχή χρήση της, κίνητρα μαθησιακής εξέλιξης, καθώς επίσης και κίνητρα εμπάθυνας του αντικειμένου παρακολούθησης.

Αναφορικά με το τρίτο ερευνητικό ερώτημα: «Πώς μπορούν να βελτιωθούν οι μαθησιακές δραστηριότητες ώστε να γίνει αποτελεσματικότερη η μετάδοση των γνώσεων στις σύγχρονες εξ αποστάσεως συνεδρίες;», οι απαντήσεις των ερωτηθέντων που αφορούν τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να βελτιωθούν οι μαθησιακές δραστηριότητες ώστε να γίνουν αποτελεσματικότερες οι σύγχρονες εξ αποστάσεως συνεδρίες είναι οι εξής : Οι περισσότεροι (51 ερωτηθέντες) απάντησαν ότι θα ήθελαν λιγότερες μαθησιακές δραστηριότητες επικοινωνίας ώστε να μην υπάρχει αρκετός χρόνος για συζήτηση με τον επιμορφωτή. Ωστόσο πολλοί απάντησαν (18 ερωτηθέντες) ότι θα ήθελαν να υπάρχουν μαθησιακές δραστηριότητες επικοινωνίας οι οποίες να αφορούν και να ευνοούν την αλληλεπίδραση μεταξύ των συμμετεχόντων. Ορισμένοι απάντησαν ότι θα ήθελαν περισσότερες βιωματικές δραστηριότητες και λιγότερες αφομοίωσης. Οι απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων διαφοροποιούνται και αναφέρουν ότι χρειάζονται σωστά δομημένα προγράμματα με πολύ καλά οργανωμένες μαθησιακές δραστηριότητες. Πρέπει να επιλέγονται και να χρησιμοποιούνται με βάση το θέμα και το σκοπό του εκάστοτε προγράμματος και όχι τυχαία. Εκτός από την πολύ καλή δομή που πρέπει να έχουν, ανέφεραν ότι πρέπει να υπάρχει μια λογική ροή από τη μια μαθησιακή δραστηριότητα στην άλλη και να μην είναι μπερδεμένες μεταξύ τους.

Συζήτηση-Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, με βάση τις απαντήσεις των συμμετεχόντων της έρευνας γίνεται αντιληπτή η σημαντικότητα των μαθησιακών δραστηριοτήτων στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Υπάρχουν βασικές αρχές που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για τη δημιουργία τους, ωστόσο με καλό σχεδιασμό και οργάνωση μπορούν να φέρουν το επιμορφούμενο κοντά στον στόχο που δεν είναι άλλος από την κατάκτηση της

γνώσης και την καλλιέργεια δεξιοτήτων. Ο συνδυασμός αυτός έχει ως αποτέλεσμα η επιμόρφωση να γίνεται πιο ενδιαφέρουσα, αφού ξεφεύγει από την απλή παρουσίαση του εκπαιδευτικού υλικού από τον επιμορφωτή. Τα χαρακτηριστικά τα οποία πρέπει να έχουν οι μαθησιακές δραστηριότητες με βάση τους Conole και Fill (2005) είναι: Πρώτα από όλα πρέπει να είναι ξεκάθαρο το πλαίσιο το οποίο διέπει την κάθε μαθησιακή δραστηριότητα. Το θέμα, οι μαθησιακοί στόχοι, το περιβάλλον της δραστηριότητας είναι κάποια χαρακτηριστικά του πλαισίου. Είναι απαραίτητο σε αυτό το σημείο να αναφερθεί ότι οι μαθησιακοί στόχοι βασίζονται στην ταξινόμια του Bloom (1956) η οποία περιλαμβάνει τους γνωστικούς, τους συναισθηματικούς και τους ψυχοκινητικούς στόχους. Αυτοί σύμφωνα με το μοντέλο του Bloom είναι οι στόχοι που πρέπει να κατακτήσει ο εκπαιδευόμενος στο τέλος της εκάστοτε μαθησιακής δραστηριότητας. Ένα άλλο χαρακτηριστικό των μαθησιακών δραστηριοτήτων είναι η παιδαγωγική μέθοδος η οποία θα χρησιμοποιηθεί. (πχ. συσχετιστική, γνωστική, περιπτωσιακή). Τέλος, σημαντικό ρόλο έχουν οι εργασίες οι οποίες θα χρησιμοποιηθούν στις μαθησιακές δραστηριότητες.

Επιπλέον είναι πολύ σημαντικό όπως με τη χρήση μαθησιακών δραστηριοτήτων, δημιουργούνται στους επιμορφούμενους πολλά και διαφορετικά κίνητρα τα οποία θα τους ωφελήσουν στην εξέλιξη τους. Δημιουργούνται κίνητρα αναζήτησης, διερεύνησης, προσωπικής εξέλιξης, κίνητρα αλληλεπίδρασης, ανταλλαγής απόψεων μελέτης, κίνητρα αυτό-βελτίωσης, κίνητρα αναζήτησης νέων μορφών μάθησης στην εξΑε, κίνητρα γνωριμίας με την εξΑε και την συνεχή χρήση της, κίνητρα μαθησιακής εξέλιξης, καθώς επίσης και κίνητρα εμβάθυνσης του αντικείμενου παρακολούθησης. Όλα τα παραπάνω κίνητρα είναι πολύ σημαντικά στην εξέλιξη των μαθησιακών δραστηριοτήτων στις σύγχρονες εξ αποστάσεως επιμορφωτικές συνεδρίες.

Υπάρχουν πολλές αλλαγές και πολλές βελτιώσεις που μπορούν να γίνουν στις μαθησιακές δραστηριότητες ώστε να γίνουν καταλληλότερες για τις σύγχρονες εξ αποστάσεως συνεδρίες οι οποίες μπορούν να γίνουν με σωστή δομή, κατάλληλη ροή και με κατάλληλη αξιοποίηση των αρχών της εξ αποστάσεως διδασκαλίας. Με βάση τις απαντήσεις οι σύγχρονες εξ αποστάσεως συνεδρίες μπορούν να γίνουν

αποτελεσματικότερες με την εναλλαγή μαθησιακών δραστηριοτήτων οι οποίες θα πρέπει να είναι καλά δομημένες και οργανωμένες με βάση τις αρχές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Να έχουν κλιμακούμενη δυσκολία και να είναι βασισμένες στο θέμα της επιμόρφωσης. Οι συμμετέχοντες τέλος ανέφεραν πως θα ήθελαν να υπάρχει επαρκής τεχνική υποστήριξη ώστε να μπορούν να συμμετέχουν όλοι στις μαθησιακές δραστηριότητες.

Περιορισμοί της Έρευνας – Προτάσεις

Ο κύριος περιορισμός της παρούσας έρευνας είναι ο σχετικά μικρός αριθμός των συμμετεχόντων . Για να εξαχθούν καλύτερα αποτελέσματα χρειάζεται να υπάρχει μεγαλύτερο δείγμα συμμετεχόντων. Ένας επιπλέον παράγοντας ο οποίος θέτει περιορισμό στην έρευνα αποτελεί ότι το Επιμορφωτικό Σεμινάριο Στελεχών Νεότητας και Κατηχητών της Ιεράς Μητρόπολης Δημητριάδος και Αλμυρού γίνεται για πρώτη φορά εξ αποστάσεως όπως και στις περισσότερες μητροπόλεις, οπότε χρειάζεται να επαναληφθεί η έρευνα όταν θα έχει εδραιωθεί η εξ αποστάσεως επιμόρφωση των κατηχητών/τριών. Θα ήταν ίσως χρήσιμο να συμμετέχουν στην έρευνα και επιμορφούμενοι από άλλες πόλεις οι οποίοι παρακολουθούν το ίδιο πρόγραμμα σπουδών στις μητροπόλεις τους ώστε να υπάρχει σύγκριση μεταξύ τους ως προς την αποτελεσματικότητα των μαθησιακών δραστηριοτήτων στην εξ αποστάσεως επιμόρφωση. Παρά τους παραπάνω περιορισμούς, θεωρούμε σημαντική τη συμβολή της συγκεκριμένης έρευνας στο πεδίο της εξ αποστάσεως επιμόρφωσης.

Βιβλιογραφία

- Αθανασούλα-Ρέππα, Α. (2006). Ο ρόλος του καθηγητή συμβούλου στην Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. Στο Α. Λιοναράκης, (επιμ). *Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση- Στοιχεία Θεωρίας και Πράξης*. Αθήνα : Προπομπός.
- Αναστασιάδης, Π., & Κωτσίδης, Κ. (2015). Η παιδαγωγική αξιοποίηση των εφαρμογών του Web 2.0 στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, με έμφαση στην ανάπτυξη της συνεργατικής δημιουργικότητας. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 8(1Α).
- Αρμακόλας, Σ., Παναγιωτακόπουλος, Χ., Μασσαρά, Χ., (2015). Η αυτορρυθμιζόμενη μάθηση και το μαθησιακό περιβάλλον στην εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. *Πρακτικά του 8th International Conference in Open and Distance Learning* τομ.8 αρ.2α σελ.102-112. ΕΑΠ. Αθήνα.

- Αρμακόλας, Σ., Ιωακειμίδου, Β., Φραγκούλης, Ι. (2023). Επαγγελματική ανάπτυξη διδασκόντων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο πλαίσιο υλοποίησης εξ αποστάσεως προγράμματος επιμόρφωσης. *Academia*, 30 (48-71). <https://doi.org/10.26220/aca.4363>
- Δαφέρμος, Β. (2011). «Κοινωνική Στατιστική και Μεθοδολογία Έρευνας με το SPSS». Εκδόσεις ΖΗΤΗ, Θεσσαλονίκη.
- Θωμάδης, Π. (2017). Η εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση ως Μέθοδος Επιμόρφωσης Δασκάλων : Στάσεις και Απόψεις. Στο Κ. Παπανικολάου, Α. Γόγουλου, Δ. Ζυμπίδης, Α. Λαδιάς, Ι. Τζωρτάκης, Θ. Μπράττισης, Χ. Παναγιωτακόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά των Εργασιών 5^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου «Ένταξη και Χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία»*, 21-23 Απριλίου 2017, (σ.σ. 369-380) Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής & Τεχνολογικής Εκπαίδευσης.
- Καψάλης, Α. (1996). *Παιδαγωγική ψυχολογία γ΄*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Κυριακίδης.
- Λιοναράκης, Α. (2006). Η θεωρία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και η πολυπλοκότητα της πολυμορφικής της διάστασης. Στο Α. Λιοναράκης, επιμ., *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση-Στοιχεία θεωρίας και Πράξης*. Αθήνα : Προπομπός.
- Λιοναράκης, Α., Βερύκιος, Β., Νιάρη, Μ., Σφακιωτάκη, Κ., Αγγελή, Α., Τζήλου, Γ., Σιάκας, Σ. & Σταυρόπουλος, Η. (2017). *Η συνεργατική μάθηση ως εργαλείο υποστήριξης φοιτητών εξ αποστάσεως εκπαίδευσης*. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.), 9^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. Ο Σχεδιασμός της Μάθησης, 23-26 Νοεμβρίου 2017 (σ.σ.164-176). Αθήνα.
- Μακρή, Α. & Βλαχόπουλος, Δ. (2017). *Ηλεκτρονική μάθηση: η πολυσημία και η πολυπλοκότητα της έννοιας : Μία συστηματική βιβλιογραφική επισκόπηση*. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.), 9^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. Ο Σχεδιασμός της Μάθησης, 23-26 Νοεμβρίου 2017 (σ.σ.133-147). Αθήνα
- Ματραλής, Χ. (1999). Εκπαίδευση από Απόσταση. Στο Δ. Βεργίδης, Α. Λιοναράκης, Α. Λυκουργιώτης, Β. Μακράκης, & Χ. Ματραλής, *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση- Θεσμοί και λειτουργίες* (τ. Α΄, σ. 41-97). Πάτρα: ΕΑΠ
- Παπαδάκης, Σ., Παρασκευάς, Α., & Τζιμόπουλος, Ν.(2014). *Η αξιοποίηση της σύγχρονης και ασύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην επιμόρφωση εκπαιδευτικών: Εμπειρία από τη συνδυασμένη χρήση Moodle, LAMS, BBB/Centra και OpenSim*. 3^ο Πανελλήνιο Εκπαιδευτικό Συνέδριο Ημαθίας.
- Παπαδημητρίου, Σ. , Λιοναράκης, Α. , Παπαδάκης, Σ. & Καμέας, Α. (2011). *Πρόταση Αξιοποίησης του Συστήματος Διαχείρισης Μαθησιακών δραστηριοτήτων (LAMS) για την υποστήριξη έργου των Καθηγητών – Συμβούλων του ΕΑΠ*. Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση.
- Παρασκευόπουλος, Ι. Ν., (1993). *Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας*. Αθήνα: [χ.ό.].
- Τζιφόπουλος, Μ. (2016). *Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση ως ένα εξελισσόμενο εργαλείο για τους σύγχρονους εκπαιδευτικούς : Δυνατότητες- περιορισμοί- προτάσεις*. Θέματα Επιστημών και Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση, 8 (1-2), 91-106.
- Χάδου, Ν. Ν. Α. (2017). *Δια βίου Μάθηση-Εκπαίδευση-Επιμόρφωση και Επαγγελματική Ανάπτυξη των Εκπαιδευτικών Προσανατολισμένη στην Αγορά Εργασίας*. *Εκπαίδευση, Δια Βίου Μάθηση, Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη, Καινοτομία και Οικονομία*, 1, 163-172.Ανάκτηση από : <http://dx.doi.org/10.12681/elrie.783>.
- Χουρίδου, Π. & Μανούσου, Ε. (2017). *Ο σχεδιασμός και η αξιοποίηση μιας ψηφιακής κοινότητας μάθησης για την συνεργατική εξ αποστάσεως επιμόρφωση εκπαιδευτικών σε ζητήματα φιλαγωγίας, μια δια βίου διαδικασία μάθησης*. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.), 9^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. Ο Σχεδιασμός της Μάθησης 23-26 Νοεμβρίου 2017 (σ.σ.41-49). Αθήνα.
- Χριστινάκης, Ι. (1996). *Ελληνικό Εκκλησιαστικό Δίκαιο, τεύχος Β2*, Παράρτημα Αθήνα. Εκδόσεις: Συμμετρία.
- Armakolas, S., Panagiotakopoulos, C., & Karatrantou, A. (2018). Teleconference in Support of Autonomous Learning. *European journal of Open Distance and E- Learning*, 21 (2), 24-43.

- Armakolas, S., Panagiotakopoulos, C., Karatrantou, A. (2021). Teleconference Sessions in Distance Learning Courses: The Influence of Psychological Factors. *International Journal of Online Pedagogy and Course Design*, 11(2), 1-15 doi:10.4018/IJOPCD.2021040101
- Armakolas, S., Panagiotakopoulos, C., & Magkaki, F. (2018). Interaction and Effectiveness- Theoretical Approaches in a Teleconference Environment. *International Journal of Sciences*, 7 (09), 21-26.
- Armakolas, S., Karfaki, E., Gomas, L. (2021). Resistance to change and transformational learning in distance education. *Mediterranean Journal of Education* 1(2), 95-105 <https://doi.org/10.26220/mje.3833>
- Chaucan, J. (2017). *An Overview of MOOC in India*. *International Journal of Computer Trends and Technology (IJCTT)*, Vol 49 (No 2), pp.111-120.
- Golden, C., (2020). Remote Teaching : The glass half-full. *EDUCASE Review* <http://et.education.etublogs/2020/3/remote-teaching-theglass-half-full>
- Creswell, J. W. (2011). *Η έρευνα στην εκπαίδευση. Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Ίων/Ελλην
- Fischer, A., Shultz, B., Collier-Meek, M., Zoder-Martell, K., & Erchul, W. (2016). A critical review of videoconferencing software to support school consultation. *International Journal of School & Educational Psychology*, 6(1), 12-22.
- Fowler, C., van Helvert, J., Garden, M. & Scott, J. (2007). The use of scenarios in designing and delivering e-learning systems, in H. Beetham & R. Sharpe (Eds), *Rethinking pedagogy for a digital age : Designing and delivering e-learning* (pp. 129-141). London : Routledge.
- Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust T., & Band, A., (2020). The difference between Review of Research in Open and Distance Learning, Vol 5 (No 2), pp.1-16.
- Lionarakis, A., (2008). The theory of distance education and its complexity. *European Journal of Open Distance and E- Learning, EURODL*, Issue 2008/1. ISSN 1027-5207.
- Panagiotakopoulos, C., Tsiatsos, T., Lionarakis, A. & Tzanakos, N. (2013). *Teleconference in support of distance learning: Views of educators*. *Open Education- The Journal for Open and Distance Technology*, Vol 0 (No 1), pp. 5-18. doi <http://dx.doi.org/10.12681/jode.9806>
- Robson, C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσο για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές* (μτφ.: Β. Νταλάκου –Κ. Βασιλικού). Αθήνα : Gutenberg.
- Wei Li, Y. (2016). *Transforming Conventional Teaching Classroom Learner-Centred Teaching Classroom Using Multimedia-Mediated Learning Module*. *International Journal of Information and Education Technology*, Vol 6 (No2).